სახელმწიფომ ტყეების მოვლა-პატრონობა უცხოელებს გადაულოცა

თინა ქარელი

საქართველოს ტყის ფონდისა და მისი რესურსების მოვლასთან, დაცვასთან, აღდგენასა და გამოყენებასთან დაკავშირებულ სამართლებრივ ურთიერთობებს "საქართველოს ტყის კოდექსი" არეგულირებს. კოდექსი ასევე არეგულირებს ტყის ფონდზე საკუთრების უფლებას. აღსანიშნავია, რომ დაშვებულია კერძო საკუთრებაში ტყის გადაცემა. კოდექსის მიღების მომენტში ტყის ფონდი მთლიანად გამოცხადებულია სახელმწიფო საკუთრებად, ხოლო განსახელმწიფოებრიობის პროცესი უნდა დარეგულირდეს შესაბამისი კანონმდებლობით, რომლის შექმნის აუცილებლობას ითვალისწინებს კოდექსის მე-9.2 მუხლი. კოდექსის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ამოცანას წარმოადგენს საქართველოს ტყის ფონდის დაცვა, ხელუხლებელი ტყეების თვითმყოფადობის შენარჩუნება, მცენარეთა რელიქტური, ენდემური და სხვა ძვირფასი სახეობების დაცვა.

1999 წლის შემდეგ ბევრი რამ შეიცვალა. ძველ კოდექსს უამრავი ნაკლი ჰქონდა, მას გარემოს დამცველებმა ,,ტყის ჩეხვის კანონი'' უწოდეს. მასში გარემოს დაცვის თვალსაზრისით, ბევრი არასახარბიელო რამ იყო ჩადებული.' 2005 წელს საქართველოს პარლამენტმა მიიღო კანონი ლიცენზიებისა და ნებართვების შესახებ, რომელმაც თამაშის ახალი წესები შემოიღო ყველა ლიცენზიასთან და ნებართვასთან მიმართებაში. მათ შორის, ტყის სფეროში. ამ კანონმა განსაზღვრა, რა სახის ლიცენზიები გაიცემა ტყით სარგებლობაში. სამწუხაროდ, საქართველოს პარლამენტმა ვერ მიიღო ტყის ახალი კოდექსი, რომელიც ამ სფეროში უამრავ საკითხს დაარეგულირებდა. თუმცა, ამ შემთხვევაშიც, ხელისუფლებას ბუნდოვანი საკანონმდებლო ვითარება მღვრიე წყალში თევზის სარფიანად დაჭერის საშუალებას აძლევს და მოიწონა სატყეო პოლიტიკა და უახლოეს პერიოდში გადაეცემა პარლამენტს დასამტკიცებლად. ამის შემდეგ ქვეყანაში პოლიტიკური მოვლენები ისე განვითარდა, რომ ტყის პოლიტიკისთვის ვიღას ეცალა?!

ამის მიუხედავად მუშაობა დაიწყო ტყის კოდექსზე, თუმცა მოხდა ერთი საგულისხმო რამ: ისე, რომ ამ დოკუმენტს იურიდიული სახე ჯერაც არ მიეღო, ანუ არ გარკვეულა, ეგრეთ წოდებული, ,,თამაშის წესები'', ტყით სარგებლობის, ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობის ლიცენზირების ფუნქცია ჩამოერთვა გარემოს დაცვის სამინისტროს და გადაეცა ეკონომიკური განვითარების სამინისტროს. როგორც ,,მწვანე ალტერნატივაში'' აცხადებენ, ამ გადაწყვეტილებას გარემოს დაცვის სამინისტრო ეწინააღმდეგებოდა, თუმცა მთავრობამ ის მაინც მიიღო.

დავუბრუნდეთ ლიცენზიების საკითხს. 2007 წლის 1 მაისს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრომ აუქციონის წესით გაყიდა ხე-ტყის დამზადების სპეციალური ლიცენზიები. აუქციონის შედეგების მიხედვით, ლიცენზიები გადაეცა 20 წლის ვადით ქართულ-ჩინურ, ქართულ-ბელგიურ და ქართულ-იტალიურ კომპანიებს, შესაბამისად, სამეგრელო-ზემო სვანეთის, ახალციხისა და ყვარელის სატყეო უბნებში. ასოციაცია ,,მწვანე ალტერნატივაში'' აცხადებენ, რომ ეს აუქციონი საქართველოს კანონმდებლობის დარღვევით ჩატარდა. სალიცენზიო პირობები ვერ უზრუნველყოფენ ტყის ეკოსისტემების დეგრადაციისაგან დაცვას, ასევე არ ითვალისწინებენ სოციალურ საკითხებს, ხოლო ინვესტორებს მიეწოდათ არასწორი მონაცემები. ,,– აუქციონის ჩატარებამდე ,,მწვანე ალტერნტივამ'' არაერთხელ მიმართა სამინისტროს, სადაც მიუთითა ამ ხარვეზებზე, მაგრამ ვერ შევძლით მათი დარწმუნება. ამის შემდეგ 2007 წლის 12 სექტემბერს თბილისის საქალაქო სასამართლოს მივ- ახდენენ შესაბამისი სამსახურები, ძირითადად, გარემოს დაცვის ინსპექცია. არსებობს ორი სახის ლიცენზია: ხანმოკლე – ერთწლიანი ლიცენზია და ხანგრძლივი – 20 წლამდე ლიცენზია. დღევანდელი კანონმდებლობა ლიცენზიის მაქსიმალური რაოდენობად 20 წლიან ლიცენზიებს უშვებს. დღემდე გარემოს დაცვის სამინისტროს გაცემული აქვს ოთხი ხანგრძლივი ლიცენზია, ამის გარდა ყოველწლიურად გაიცემა 500 ერთწლიანი ლიცენზია. გაცემულ ლიცენზიებზე ზემოთ უკვე ვისაუბრეთ. ახლა საინტერესოა იმის გარკვევა, თუ რა უფლებება-ვალდებულებები აქვთ ლიცენზიანტებს? გარდა იმისა, რომ ლიცენზიის მაძიებელი ვალდებულია სალიცენზიო მოსაკრებელი წინასწარ გადაიხადოს, ობიექტით სარგებლობისათვის გარკვეული პირობების შესრულებაზეც უნდა აიღოს პასუხისმგებლობა. აქ საგულისხმოა ერთი მომენტი: ლიცენზიის მიღებიდან არაუგვიანეს ერთი წლის ვადაში ობიექტის მფლობელმა საქართველოს კანონმდებლობისა და საერთაშორისო სატყეო სამეურვეო საბჭოს (FSC) პრინციპების საფუძველზე შედგენილი მართვის გეგმა, რომელიც ტყის მდგრადი განვითარების კომპონენტებთან ერთად უნდა მოიცავდეს: მის მიერ ჩატარებული სახელმწიფო სამეურნეო ტყის ფონდის გეტალური ინვენტარიზაციის მონაცემებს. ამასთან, ვალდებულია ტყის მოვლის, დაცვისა და აღდგენის ღონისძიებებს, თყის ზრდის დინამიურობაზე მონიტორინგს და ასე შემდეგ.

მთავარი მოთხოვნა – ლიცენზიანტებმა ერთი წლის განმავლობაში მოახდინონ სრული ინვენტარიზაცია და სამინისტროში წარმოადგინონ ამ ინვენტარიზაციის მასალები, გარდა იმისა, რომ მრავალ კითხვის ნიშანს აჩენს, ერთ გაუგებრობასაც შეიცავს – დღემდე არ არის გარკვეული, ამჯერად რომელ სამინისტროში უნდა მოხდეს ამის წარდგენა, არავინ იცის, ეკონომიკისა თუ გარემოს დაცვის სამინისტროა ამაზე პასუხ- ლია. ამასთან, არსებული ვითარების გათვალისწინებით, გარემოს დამცველები ეჭვობენ, რომ წარმოდგენილი გეგმა ნაკლებად იქნება რეალური და სარწმუნო.

,,–მიგვაჩნია, რომ ეს სალიცენზიო პირობები ფორმალურია, რადგან მათი შესრულება ერთი წლის განმავლობაში, შეუძლებელია. ეს რომ აღიარონ, ან გარემოს დაცვის სამინისტრო ან ეკონომიკური განვითარების სამინისტრო იძულებული იქნება გააუქმოს ეს ლიცენზია პირობების შეუსრულებლობის გამო, ან ყოველივეზე თვალი დახუჭოს. სხვა, მესამე ვარიანტი 'არ არსებობს,'' – ამბობს მაჭარაშვილი.

ხშირად ლაპარაკობენ იმაზე, რომ ტყის მეპატრონე გარკვეულ შეზღუდვებს უწესებს ადგილობრივ მოსახლეობას, რომ ამ უკანასკნელთ ამ ტერიტორიიდან ფიჩხის გატანაც კი არ შეუძლიათ. როდესაც ხანგრძლივვადიანი ლიცენზიები გაიცა, ერთ-ერთი პირობა იყო, რომ ლიცენზიის მფლობელი ვალდებული იყო, არ შეეზღუდა ადგილობრივი მოსახლეობა პირადი მოხმარების მიზნით კენკრის მოპოვებაში. აღმოჩნდა, რომ ,,არ შეზღუდვა'' ნიშნავს იმას, რომ მოპოვებულ კენკრაში ფული (კილოს 5 თეთრი) უნდა გადაეხადა. შეიძლება ფასი ძვირი არ არის, მაგრამ მექანიზმი იყო საკმაოდ კურიოზული. ადამიანი, რომელიც

მიმართულებით მიდის ქვეყანა?!

ირაკლი მაჭარაშვილი: – ტყის პოლიტიკის შესაქმნელად უამრავი ფაქტორია გასათვალისწინებელი. მასში შეგვიძლია ჩავწეროთ, რომ ძალიან გვიჭირს, ამიტომ ვჭრით ხეებს, ვყიდით და ვყიდულობთ [illegible] ან ჩავწეროთ, რომ ტყ-

A-98

[illegible] ამ სფეროში უამრავ საკითხს დაარეგულირებდა. თუმცა, ამ შემთხვევაშიც, ხელისუფლებას ბუნდოვანი საკანონმდებლო ვითარება მღვრიე წყალში თევზის სარფიანად დაჭერის საშუალებას აძლევს.

ვიდრე კონკრეტულად ლიცენზიებზე ვისაუბრებთ, საინტერესოა იმის გარკვევა, თუ რა მდგომარეობაშია ჩვენი ტყეები, ანუ კვლავ გრძელდება თუ არა „ტყის ჩეხვის" პროცესი? ამაზე ხელისუფლება ცალსახად პასუხობს, რომ ტყის ჩეხვის მასშტაბები 2005 წლამდე არსებულ ვითარებას ბევრად ჩამორჩება. თუმცა გარემოს დაცვის საკითხებზე მომუშავე ორგანიზაციები გვპასუხობენ, რომ ტყით სარგებლობის საქმეში უამრავი გაუმჭვირვალე ნიუანსია, რაც მუდმივად იძლევა საზოგადოების ეჭვის საფუძველს.

ასოციაცია „მწვანე ალტერნატივაში" აცხადებენ, რომ ახალი ტყის კოდექსის შემუშავება აუცილებელია, თუმცა ტყის კოდექსის მიღებამდე უნდა შემუშავდეს საქართველოს სატყეო პოლიტიკა, რომელიც იქნება ჩარჩო დოკუმენტი, კონსტიტუცია ტყის სფეროში. ეს დოკუმენტი ფართო განხილვის შედეგად იქნება მიღებული და დააწესებს ძირითად მიმართულებებს, რატომ და რას ვითხოვთ, რა მოლოდინები გვაქვს ტყისაგან და ასე შემდეგ. ამის დამტკიცების შემდეგ, მის ფარგლებში და მისგან გამომდინარე შეიქმნებოდა ტყის ახალი კოდექსი.

საქართველოს ტყის პოლიტიკაზე მსჯელობა 2004 წლიდან დაიწყო, საამისოდ სპეციალური გრანტიც კი ყოფილა გამოყოფილი. შექმნილა ოთხი სხვადასხვა ვარიანტი. ერთ-ერთ ვარიანტში ხელისუფლებას „მწვანე ალტერნატივას" რამდენიმე რეკომენდაციაც კი გაუთვალისწინებია. მასზე მთავრობის სხდომაზეც უმსჯელია და თითქოს ყველა პირობა ყოფილა იმისათვის, რომ პარლამენტს ეს პროექტი დადგენილებით დაემტკიცებინა. მასში ჩაიწერებოდა: დამტკიცდეს საქართველოს სატყეო პოლიტიკა და მის საფუძველზე შეიქმნას ტყის ახალი კოდექსი. პრემიერ-მინისტრის 2007 წლის 7 სექტემბრის მოხსენებაში, რომელიც მან საქართველოს პარლამენტში გააკეთა, მოხსენიებულია ეს დოკუმენტი და მასში ასეთი ფრაზაა: საქართველოს მთავრობამ შეიმუშავა [illegible] ალტერნტივამ" არაერთხელ მიმართა სამინისტროს, სადაც მიუთითა ამ ხარვეზებზე, მაგრამ ვერ შევძლით მათი დარწმუნება. ამის შემდეგ 2007 წლის 12 სექტემბერს თბილისის საქალაქო სასამართლოს მივმართეთ. ადმინისტრაციულ საქმეთა განმხილველმა კოლეგიამ დასაშვებად ცნო ასოციაციის სარჩელი. ამ სარჩელით ვითხოვდით გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების მინისტრის ბრძანებების გაუქმებას, რომელთა საფუძველზეც გაიყიდა სამი ხანგრძლივვადიანი ლიცენზია ხე-ტყის დამზადებაზე. აღსანიშნავია, რომ გაურკვეველი მიზეზების გამო, დღემდე არ მომხდარა ასოციაციის სარჩელის განხილვა", – ამბობს ჩვენთან საუბარში ასოციაცია „მწვანე ალტერნატივას" წარმომადგენელი ირაკლი მაჭარაშვილი.

მისივე თქმით, გარემოს დაცვის სამინისტროს მხრიდან ლიცენზიის ამ ფორმით გაცემა და სალიცენზიო პირობები ან ფორმალურია, ან არ არსებობს იმის გარანტია, რომ ეს ტყეები დაცული იქნება. რამდენად იქნება ეს სალიცენზიო პირობები გარემოს ეკოლოგიური მდგრადობის ან მოსახლეობის სოციალური დაცვის გარანტი, ძნელი სათქმელია. სარჩელში დასაბუთებულია, რომ კანონმდებლობის სხვადასხვა ნაწილი დაირღვა. ეს დარღვევები ეხება: პირველი -- გარემოს დაცვით პრობლემებს, რომელიც საფრთხეს უქმნის გარემოს უსაფრთხოებასა და ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებას; მეორე – დარღვეულია კანონმდებლობის ის ნაწილი, რომელიც ლიცენზირებასთან არის დაკავშირებული და მესამე – დარღვეულია ის კანონები, რომელიც უგულვებელყოფს ადამიანების უფლებას, დაინტერესებულ საზოგადოების, მოსახლეობის უფლებას, მიიღოს მონაწილეობა გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში.

აღსანიშნავია, რომ ლიცენზიის მფლობელი შეიძლება იყოს ნებისმიერი ადამიანი, იურიდიული ან ფიზიკური პირი, რომელიც აკმაყოფილებს იმ მოთხოვნებს, რაც ლიცენზიისათვის არის გათვალისწინებული. სალიცენზიო პირობების დაკმაყოფილება – გამარჯვებულის გამოვლენის მთავარი პირობაა. სალიცენზიო პირობების შემოწმებას ახენს, ერთ გაუგებრობასაც შეიცავს – დღემდე არ არის გარკვეული, ამჟამად რომელ სამინისტროში უნდა მოხდეს ამის წარდგენა. არავინ იცის, ეკონომიკისა თუ გარემოს დაცვის სამინისტროა ამაზე პასუხისმგებელი.

უფრო მნიშვნელოვანი კი ის არის, რომ სახელმწიფო ისე იძლევა ტყეზე ლიცენზიებს, რომ თავად წარმოდგენა არა აქვს, რა რესურსის პატრონია. „–სახელმწიფომ ისე გასცა ლიცენზიები, რომ ინვენტარიზაცია არ განუხორციელებია. ლიცენზიანტს სახელმწიფოეუბნება, შენ გააკეთე ინვენტარიზაცია, აღწერე, რამდენი რესურსია მოსაჭრელი და ეს ამბავი ერთი წლის განმავლობაში გაგვაგებინეთო. მსგავსი რამ ნორმალურ ქვეყნებში არ ხდება, თუმცა მთავრობამ ასე გადაწყვიტა. ეს ერთ-ერთი უმთავრესია, რის გამოც გავასაჩივრეთ. კანონის თანახმად, ტყეების ინვენტარიზაცია 10 წელიწადში ერთხელ უნდა ხორციელდებოდეს, ამას ტყეთმოწყობა ჰქვია. ტყის კოდექსის თანახმად, ტყითმოწყობის გარეშე აკრძალულია ლიცენზიის გაცემა. სამეგრელო-ზემო სვანეთის ტყეზე ტყით მოწყობა არა ათი წლის წინ, არამედ 23 წლის წინათ არის გაკეთებული, ყვარელში 17 წლის წინათ და ასე შემდეგ. ანუ ეს ინვენტარიზაციები ვადაგასულებია, რაც კანონით არ შეიძლება და ეს ფაქტი სრულიად საკმარისია საიმისოდ, რომ მოხდეს ამ ლიცენზიების გაუქმება. ამასთან ლიცენზიანტები ვალდებულები არიან, იზრუნონ ტყის განახლებაზე, თუმცა ეს ზოგადი მოთხოვნაა. მთავარი მოთხოვნა ის არის, რომ ლიცენზიის აღებიდან ერთი წლის განმავლობაში შეიმუშაონ მენეჯმენტის გეგმა, სადაც ეს ყველაფერი იქნება გაწერილი. მათ შეუძლიათ, მენეჯმენტის გეგმაში ჩაწერონ, რომ ამა და ამ ტერიტორიაზე განახლებას აწარმოებენ, რაღაც დაცვით ღონისძიებებს განახორციელებენ და ასე შემდეგ. ლიცენზიის პირობების მიხედვით, მათ ამ ანგარიშის წარმოდგენის ვადა მიმდინარე წლის პირველ მაისამდე აქეთ", -- განმარტავს ირაკლი მაჭარაშვილი. როგორც გაეარკვიეთ, მსგავსი გეგმა ჯერ არ არსებობს, და რომც არსებობდეს რომელ სამინისტროში მოხდება მათი წარდგენა, ჯერჯერობით გაურკვევე[illegible]ნდა, რომ „არ ძეზღუდვა" ნიშნავს იმას, რომ მოპოვებულ კენკრაში ფული (კილოს 5 თეთრი) უნდა გადაეხადა. შეიძლება ფასი ძვირი არ არის, მაგრამ მექანიზმი იყო საკმაოდ კურიოზული. ადამიანი, რომელიც ტყეში შედის, იქ ვის უნდა გადაუხადოს ფული, არსად განმარტებული არ იყო. არადა, რომ არა გადაეხადა, დააჯარიმებდნენ. ირაკლი მაჭარაშვილის თქმით, რამდენიმე გლეხი დააჯარიმეს კიდეც: „ამბროლაურში ყვებიან, როგორ ჩამოართვა გარემოს დაცვის ინსპექციამ ადამიანს შუა ბაზარში ჯონჯოლი. მაშინ გლეხს უთხრეს – ეს ტყეში იქნება მოკრეფილიო. ფაქტია, რომ ამის გაკეთება შეეძლოთ, რადგან მათ ამის უფლებას კანონი აძლევდა".

მოგვიანებით ხელისუფლებაში მიხვდნენ, რომ ცვლილება იყო აუცილებელი, რადგან მსგავსი „დაჯარიმებები" მოსახლეობის უკმაყოფილებას იწვევდა, თანაც არჩევნები ახლოვდებოდა. 2007 წლის ბოლოს მიიღეს ცვლილება შესაბამის ნორმატიულ აქტში, დაამატეს განმარტება – უფასოდ!

ახლა ამ ცვლილების შედეგად, ფიჩხით სარგებლობაც უფასოა. თუმცა, „მწვანე ალტერნატივაში" მიაჩნიათ, რომ ტყით სარგებლობაში მოსახლეობას შეღავათები უნდა ჰქონდეს. ზოგადად, კანონის თანახმად, ადგილობრივ მოსახლეს, სოფლად მცხოვრებ ადამიანს არ შეუძლია მოიპოვოს სამასალე მერქანი, ანუ მოჭრას ხე, დაამზადოს ფიცარი, რომლითაც, თუნდაც, ღობეს შეკრავს. სოფლად მცხოვრებს ლეგალურად შეუძლია მხოლოდ საშეშე მერქნის მოპოვება. „მიმაჩნია, რომ ადგილობრივი მოსახლეობა ერთი ფიცრის საყიდლად ელიავას ბაზრობაზე არ უნდა ჩამოდიოდეს. ახლა დაავალა ეკონომიკის სამინისტრომ ლიცენზიის მფლობელებს, მიღებული მერქნიდან 25 პროცენტი სამასალე გადაეცეს გუბერნატორებს, რათა მათ მოსახლეობაზე გაანაწილონ," – განმარტავს ირაკლი მაჭარაშვილი.

ქვეყანას უნდა გააჩნდეს ტყის პოლიტიკა. სამწუხაროდ, მსგავსი რამ ჩვენს სინამდვილეში (ჯერჯერობით) არ არსებობს. „მწვანე ალტერნატივაში" მიაჩნიათ, რომ ამ სფეროში პოლიტიკის არარსება უამრავ პრობლემას ქმნის და გაუგებარია, რა პოლიტიკის შესაქმნელად უამრავი ფაქტორია გასათვალისწინებელი. მასში შეგვიძლია ჩავწეროთ, რომ ძალიან გვიჭირს, ამიტომ ვჭრით ხეებს, ვყიდით და ვყიდულობთ საჭმელს. ან ჩავწეროთ, რომ ტყე ჩვენთვის ძვირფასია, მას უნდა გავუფრთხილდეთ და თუ ცოტა მოგვშივდა, არა უშავს! ან ნაწილს ხელუხლებლად ვინარჩუნებთ, ნაწილში ნაკრძალს ვქმნით, ნაწილს კი სამეურნეოდ ვიყენებთ. ჩვენთან ასეთი პოლიტიკა არ არსებობს. კურიოზია, მაგრამ სამინისტროს 2006 წელს გამოქვეყნებულ ხედვაში, მაგალითად კი აღებული იყო აზიის, აფრიკის, ლათინური ამერიკის ქვეყნები, კანადა და რუსეთი. ბოლო ორი ქვეყანა მსოფლიოს ტყეების 75 პროცენტის მფლობელია, ამიტომ შეუძლებელია ამ ქვეყნებივით მოქცევა. აფრიკის ქვეყნებშია სწორედ, რომ წინასწარ არ ხდება ტყეების ინვენტარიზაცია. იქ იჯარით გაიცემა ფართობები, შედიან მწარმოებლები და იმდენს ჭრიან რამდენიც უნდათ. იქ ამბობენ, რომ ინვენტარიზაცია ძვირი ჯდება და ამაში ფულს არ დავხარჯავთ, რადგან გვიჭირს, ტყეები კი ბევრი გვაქვსო.

საქართველოს ბევრი ტყე არა აქვს და აფრიკული მოდელის გადმოღება არ გამოგვადგება. თუ ევროკავშირისკენ მივდივართ, მაშინ საქართველომ ისეთი ქვეყნებისგან უნდა აიღოს მაგალითი, როგორიცაა: ბალტიისპირეთის ქვეყნები, ჩეხეთი, ავსტრია. ამ ქვეყნებში განსხვავებული სისტემაა. იქ არსებობენ სათემო საზოგადოებები, რომლებიც განაგებენ ტყეებს. ის ტყეები კი, რომლებიც კერძო საკუთრებაშია, იმართება მკაცრად განსაზღვრული უფლებებითა და ვალდებულებებით. ის, რომ ტყე კერძო საკუთრებაშია, არ ნიშნავს, რომ მფლობელს იქ ყველაფრის გაკეთების უფლება აქვს. მათ სახელმწიფო მკაცრ მოთხოვნებს უყენებს. უფრო მეტიც, დიდი ბრიტანეთი ტყის მესაკუთრეებს 400 მილიონ გირვანქა სტერლინგს ახარჯავს ყოველწლიურად, რათა ტყეს კარგად მოუარონ და შეინახონ შესაბამისად. ამ ქვეყნებში, ვერავინ გაბედავს თუნდაც ერთი ხის მეტი მოჭრას, ვიდრე ეს კანონით არის გათვალისწინებული.